

Становище
на проф. д-р. Райчо Вангелов Пожарлиев
за присъждане на научна степен доктор на философските науки на доц. д-р.
АЛЕКСИ ГЕНОВ АПОСТОЛОВ за дисертацията на тема:
„ВЛАСТ И ТОТАЛИТАРИЗЪМ
/СТАЛИН И СЪВЕТСКИЯТ ОПИТ/.”

Съгласно изискванията на ЗРАС и стартиралата процедура за придобиване на научно звание доктор на философските науки доц. Алекси Генов Апостолов представя монография на тема „Власт и тоталитаризъм (Сталин и съветският опит) с обем от 582 стандартни страници. Като автор на становище по настоящия конкурс декларирам, че в качеството си на такъв нямам конфликт на интереси с кандидата за научното звание според изискванията на закона. Ще следвам реда, който всяко такова начинание изисква.

Първо. Биографични данни. Доц. Алекси Генов Апостолов е роден през 1963 г. Завършва специалност философия в СУ „Св.Климент Охридски” през 1988 г. , а през 1993 получава научна степен д-р. за дисертацията „Човек и гражданско общество”. От 2010 г. е доцент в ИИОЗ – БАН. Сферата на научните му интереси варира от проблеми на епистемологията и философията на науката, до политическата философия и философия на историята.

Второ. Научни изследвания свързани с темата на настоящата му дисертация. В последните няколко години определено интересът на доц. Алекси Апостолов е насочен към изследване на политическите и философско-идеологически основания на историята на съветския тоталитаризъм. С тези изследователски насоки са свързани публикуваната монография „ Тоталитаризъм и ортодоксалност: От Ленин към Сталин. « С. ИК Св. Иван Рилски. 2013, 492 стр. ISBN 978-954-353-236-0. , както и още седем статии на сродни теми. .

Трето. Научна експертиза. Въпреки относително ограничения преподавателски опит във ВУЗ в България доц. Алекси Апостолов има твърде интензивна дейност в областта на редакторската и издателска практика. Справката посочва, че той е член на редколегиите на три философски списания, както и че е участвал в редакторството и съставителството на 17 научни сборника с различна философска тематика. Като експертен може да оценим и статута му на председател на секция философски науки при СУБ .

Четвърто. Оценка на представения за получаване на научна степен доктор на философските науки труд „Власт и тоталитаризъм”. Предоставения на научното жури

текст съдържа над 500 стр. изследвания върху ролята на диктатора и партиен лидер Йосиф Сталин за реализацията и утвърждаването на съветския болшевишки модел на управление в рамките на голяма част от изминалия 20 век. Темата за същността, характера и философията на сталинизма е свръхобсъждана – както в последните 25 години след падането на Берлинската стена, сиреч в годините на посткомунизма, така и по време на т.нар. перестройка (с подчертано осветляване и критично дистанциране от сталинисткото минало и практики). В интерес на истината обаче има и една трета вълна на опити за теоретична оценка на това явление – в годините на Хрущовото управление след смъртта на Сталин. Така теоретичният интерес към сталинизма се разгръща бих казал „на тласъци” – периодично и в контекста на различни исторически ситуации. От гледна точка на елементите на авторитарното, както и партократическо управление на Путин в днешна Русия, съчинение като това, което сега ни поднася доц. Алекси Апостолов е също така актуално. Това е валидно особено във връзка със споделяната и от мен теза на автора за един вид синтез на формите на руския политически деспотизъм с наследството на царизма (самодържавието) и религиозната ортодоксална философия в Русия. Още във въведението на текста Алекси Апостолов говори за един вид пренос на тези елементи в секуларизираните варианти на деспотичните форми на управление при Сталин. За съжаление този имперско-християнски ракурс върху темата не е доразвит теоретично, поради което страда и възможния актуалистки прочит на текста във връзка с най- новата ни история. Поради това текстът просто се прибавя към пренаситения „пазар” на научна литература с изследвания върху сталинизма. За мен жанрът на съчинението на доц. Апостолов не е философско-исторически. Основен недостатък на съчинението е преди всичко неговата отчетлива емпиричност. Това е подробно историческо повествование, дълъг политологически анализ, но лишен от плътността на философските идейни парадигми, които могат да го обяснят.

Нито една част от текста на доц. Апостолов не е експлицитно философска. Дори и постоянното повтаряне че Сталинизмът е един вид „макиавелизъм в политическата практика” е защитено твърде пестеливо. В разбирането на кандидата за философската научна степен макиавелизмът се представя само с популярните му конотации на изкуството за политическия успех, на синоним за безскрупулното и неморално управление, за уменията да се лавира, изчаква, но и като проява на една пределна жестокост в името на властта, за която хората са само инструменти. За мен обаче дори това пришиване на макиавелизма към Сталин би било по-успешно, ако не се концентрираше единствено върху личните жестоки и вероломни качества на диктатора

(стана дума за изкуството на партийния строител, на оперативната партийна политика като ресурс), което доминира в анализа, а се пречупваше през други аспекти на макиавелизма - напр. на антропологическото разбиране на модерния човек като конструиращ себе си и света си не според вечни природни качества, а според технологични правила за динамичен отклик на ситуациите. Доц. Апостолов възприема един тривиален демонизиращ Макиавели прочит на сталинизма, поради което изпуска поредица от други опции за интерпретация. Примерно типичната за Сталиновото управление модернистична социална инженерия, грандоманските проекти за преобразуване на природата (географска и човешка), както и споменатия царско-православен дискурс. Затова и текстът не изненадва с концептуални открития, тече подробно и обстоятелствено в поток от емпирични данни, достатъчно известни и неинтересни. Освен това работата задължително трябва да мине през коректура, тъй като изобилства (поне предадения ми електронен вариант) от граматически грешки, както и от лошо преведени от руски изречения.

Като позитивни страни на дисертацията обаче бих посочил най-напред, че тя е едно от малкото по-обстойни съчинения на тази тема в българската научна литература. Понататък, гаранция за научна стойност на работата са нейните 572 страници и над 200 проучени книги на руски и английски език. Налице са и отделни по-конкретни изводи на автора, които лично за мен бяха приносни и интересни. Например в отстояваната отначало – докрай теза, че сталинистката практика до голяма степен се състои в придържане към учителя Ленин и неговите идеи (тук Сталин е мислен като най-последователния му следовник), но и в елементите на тяхното разминаване както по отношение на прехода от буржоазна към социалистическа революция в началото, така и по отношение на политиката на НЕП и други теми. Хареса ми определено и подробния анализ на т.нар. „русификация” на Сталин и причините за неговото дистанцирано отношение към родната Грузия. Наред с по-общото марксистко обяснение за интернационалния характер на революцията (за революционерите няма родина), за Алекси Апостолов Сталин разумно си дава сметка за ограничените възможности за новата власт на базата единствено на националните ресурси. Сталин интуитивно знае, че истинският комунистически диктатор е такъв единствено ако владее целия свят. Поради тази причина доколкото никой освен Сталин не е имал по-голяма комунистическа власт в света, то и до ден днешен сталинизма не е преодолян. Тази тема можеше да бъде продължена с изводи за причините за някои неосталинистки форми на носталгично поведение на съвременния руснак, които подхранват и

Путиновата власт. Друга добре изяснена линия в прочита на Апостолов е критиката срещу елитарното дискредитиране на Сталин като неграмотен, половинчато интелектуален и примитивен лидер. Доц. Апостолов подчертава елементите на култивирана яснота и образованост на владетеля, което особено личи в марксистките интерпретации на пролетарското политическо дело. Тези позитивни елементи на текста, както и личащия обилен труд на изследователя ме карат да препоръчам на уважаемата комисия да присъди на доц. д- Алекси Генов Апостолов научното звание доктор на философските науки.

София
14.05.2016 г.

Изработил становището:
проф. д-р. Райчо Пожарлиев